

Qumru Kəçəri qız İsmayılova
Bakı şəhəri Suraxanı rayonu 275 №-li məktəbin
riyaziyyat müəllimi

RIYAZIYYAT DƏRSLƏRİNİN TƏŞKİLİ FORMALARI

Гумру Кочери гызы Исмаилова
учитель математики школы № 275
Сураханского района г.Баку

ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ УРОКОВ МАТЕМАТИКИ

İsmayılova Qumru Kocheri
mathematics teacher secondary school number 275
Surakhani district, Baku

FORMS OF MATH CLASSES

Xülasə: Fəal təlim idrak fəaliyyətinin təşkil və idarə olunması üsullarının məcmusudur. Səciyyəvi cəhətləri müəllim tərəfindən problem situasiyanın yaradılması, təlim prosesində şagirdlərin fəal tədqiqatçı mövqeyinin həvəsləndirilməsi, şagirdlər üçün zəruri olan biliklərin müstəqil kəşfi, əldə edilməsi və mənimsənilməsidir.

Açar sözlər: təlim metodları, üsullar, demokratik mühit, bələdiyyə, kollektiv, qrup, fərdi, cütlər.

Резюме: Активное обучение представляет собой такую организацию и ведение учебного процесса, которая направлена на всемерную активизацию учебно-познавательной деятельности обучающихся посредством широкого, желательного комплексного, использования как педагогических, так и организационно-управленческих средств.

Ключевые слова: методы обучения, приемы, демократическая среда, руководство, коллектив, групповое, индивидуально, пары.

Summary: Active teaching - represents the organization and organization of the educational process, which is oriented towards the active activation of the conceptual, vocational, educational, didactic, and organizational-oriented tools.

Key words: learning methods, methods, democratic environment, guide, collective, group, individual, couples.

Ənənəvi təlim metodları ilə keçirilən dərslərdən fərqli olaraq yeni təlim texnologiyaları ilə keçiriləcək dərslər tamamilə yeni formada təşkil edilir. Dərslər biliklərə uyğunlaşdırma, həmçinin demokratik cəmiyyətin vətəndaşları üçün zəruri sosial və intellektual vərdiş və bacarıqların inkişafına kömək edən yeni demokratik üsullarla aparılır.

Riyaziyyat ümumtəhsil məktəblərində tədris olunan ən mühüm və vacib fənlərdən biridir. Qabaqcıl dünya ölkələrinin təhsil sistemlərində riyaziyyatın öyrənilməsinə xüsusi diqqət yetiri-

lir. Bu, şəxsiyyətin formalaşmasında riyaziyyatın müstəsna rolu ilə izah olunur.

Riyaziyyat fənninin məzmun standartları sinifdən-sinifə dəyişsə də məzmun xətləri müəyyən mənada bütün siniflərdə dəyişməz qalır. Lakin kurikulumun hazırlanması prosesində məzmun xətlərinin hər birindəki məzmunun sadəcə mürəkkəbə doğru dəyişməsi, dərinləşməsi və genişləndirilməsi nəzərdə tutulmalıdır. Buna görə də məzmun xətləri yalnız kurikulumun quruluşunu tərtib etməyə və bu haqda mülahizə yürütməyə xidmət edir. Qeyd etmək lazımdır ki,

fənnin məzmununa daxil olan hər hansı bir anlayış və ya bacarıq yalnız bir məzmun xətti çərçivəsində məhdudlaşmaya bilər. Məzmun xətləri müəyyənləşdirilərkən nəzərdə tutulur ki, riyaziyyat təlimində siniflər üzrə onların hər birinə eyni dərəcədə əhəmiyyət verilməlidir.

Məşğələlərin təşkilinin əsas prinsipini müəllimin şagirdlərlə, şagirdlərin isə bir-birləri ilə kommunikasiyaları təşkil edir. Müasir təlim üsullarının əsasında məhz bu prinsip dayanır. Yeni üsullar həmişə şagirdlərin fəal iştirakını, qarşılıqlı əlaqəsini nəzərdə tutur ki, bu da onların tam şəkildə dərskəmə prosesinə cəlb edilməsinə səbəb olur. Uşaqlar müəllimin təcürbəsini passiv qəbul etmir, onunla birlikdə ətraf aləmin fəal tədqiqatçısına çevrilirlər. Müəllimin də rolu dəyişir. O öz şərtlərini dikte etmir, fikrini qəti olaraq qəbul etdirməyə çalışmır, əksinə, məsləhət verən, yardımçı olan və istiqamət təərəf-müqabilinə, yoldaşa çevrilir. Ona görə də interaktiv dərslərdə müəllimin "mən", "siz" kimi adət etdiyimiz ifadələr əvəzinə "biz" ifadəsindən faydalanmağı daha məqsəduşuğun olardı.

Müəllim biz deyərək şagirdlər onunla birlikdə olduqlarını hiss edir, özlərini yad saymırlar: şagirdlər və müəllim təlim prosesinin bərabər hüquqlu iştirakçısına çevrilmiş olurlar. İfə baxışdan əla görünü bilər ki, müəllim sinifdə fəal rol oynamır. Əslində isə müəllim şagirdi ruhlandırır, ona özünü tapmaqda kömək edən yaradıcıya çevrilir. Müasir dərslər ən vacib göstəricilərdən biri dərslərin məqsədinin qoyuluşudur. Təlim məqsədi dərslə reallaşdırılacaq standartın və ya standartlar qrupunun tələblərini ödəməlidir. Yeni fənn kurikulumunun tələblərinə görə 45 dəqiqəlik dərslər həmin gün reallaşdırılacaq standartın reallaşdırılması üzərində qurulmalıdır. Məzmun standartları ümumi hazırlanmışdır.

Müəllim həmin standartı mövzusunə görə təlim məqsədinə çevirməyi bacarmalıdır. Məsələn, riyaziyyat fənnindən 3.1.3. Üçbucağın və kvadratın perimetrini, düzbucaqlının və kvadratın sahəsini hesablayır standartı bir neçə mövzuda reallaşdırılacaq. Bu standartın məzmununu açaşaq ora aşağıdakılar daxildir: üçbucağın perimetri, kvadratın perimetri, düzbucaqlının sahəsi, kvadratın sahəsi. Göstərilənlər hərsi bir mövzudur. Müəllim hər bir mövzuda 3.1.3. standartını reallaşdırılacaq, lakin məqsədlərini mövzuya görə müəyyənləşdirəcəkdir. Məsələn, əgər

mövzu kvadratın sahəsini hesablanmasdırsa, məqsədlər aşağıdakı kimi olacaqdır:

- Kvadratın sahəsini hissə-hissə hesablayır.
- Sahələri düsturla ifadə edir
- Sahəyə aid müxtəlif en və uzunluq ölçülərini müəyyən edir

İnteraktiv təlim üsulları həmçinin sinif otağının həmişəki tərtibatından, məşğələlərin təşkilinin adət etdiyimiz qaydasından imtina olunmasını tələb edir. Hər bir təlim forması dərslərin məqsədindən asılı olaraq seçilir və şagirdlərin fəaliyyətləri bu forma üzərində qurulur. **Kollektivdə** işləmək, kollektiv fəaliyyətə alışmaq bacarığının bünövrəsi qoyulur, şagirdlərdə ünsiyyətəyərətə bacarığının təşəkkülə və inkişafı təmin edilir. **Qruplarla iş** - Şagirdlər müəyyən problemi həll etmək üçün qrupda birləşirlər. Bu prosədə onların müzakirə etmək, fikir mübadiləsi aparmaq, müzakimə yürütmək və birləşmə fəaliyyət bacarıqları inkişaf edir. **Cütlərlə iş** - Şagirdlər təlim tapşırıqlarını birləşmə yerinə yetirirlər. Bu dərslər forması şagirdlərə daha yaxından əməkdaşlıq etməyə və ünsiyyətə qurmağa, məsuliyyəti bölüşməyə optimal imkan yaradır. **Fərdi iş** - Şagirdlərin fəaliyyətini izləmək, potensial imkanlarını müəyyənləşdirmək və inkişaf etdirmək məqsədi dəyişir. Bu təlim forması şagirdin sərbəst düşünməsi üçün real imkan yaradır.

Standartlara əsaslanan noticiyönlü təhsil proqramı (kurikulumu) təlimin gündəlik təşkilini və sinifdəki bütün şagirdlərin standartları mənimsəməsinə nəzərdə tutur. Riyaziyyat dərslərində daha çox fərdi iş formasından istifadə etmək məqsəduşuğundur. Çünki hesablamalar fərdi aparılarsa daha effektiv olur.

İstifadə olunan bütün üsullar aşağıda verilməmiş komponentlərdən ibarət olan təlim prosesinin qanunauyğunluqlarından irəli gəlir.

- a) təlim məqsədi,
- b) məzmunu,
- c) şagirdlərin dərskəmə imkanları,
- d) müəllim öyrətmə fəaliyyəti və şagirdlərin öyrənmə işi, təlimin təşkil forması və s.

Bütün bu komponentlər qarşılıqlı surətdə əlaqəlidir və təlim prosesində vəhdətdə çıxış edirlər. Onlar sabit və təkrarlanırlar. Buradan belə bir vacib tələb ortaya çıxır-hər hansı təlim üsulları, vasitələri və formalarının müəyyən-

laşdırılması və tətbiqi zamanı bu komponentlərin qarşılıqlı əlaqəsini nəzərə almaq zəruridir. Mütəllim bu əlaqələrin bütün dərs prosesi boyu mövcud olduğunu yaddan çıxarmamalıdır. Bunu nəzərə almadan istənilən nəticəni əldə etmək qeyri-mümkündür.

Problemin aktuallığı. Fəal/interaktiv təlim texnologiyaları nəticə çıxarmaq, müzakirə etmək, əməkdaşlıq etmək, fikirləri bölüşdürmək bacarıqlarına və təfəkkürün inkişafına yönəlmişdir. Fəal təlim zamanı şagird passiv bir obyekt olmağı dayandırır, təlimin fəal iştirakçısı olur. Dərs dialoq şəklində keçirilir. Fəal dialoq zamanı bütün şagirdlərin fikri vərilmiş tədqiqat işinin həllinə yönəlir.

Problemin elmi yeniliyi. Şagirdlərin dərs prosesində müxtəlif formada öyrənmələri, tədqiqat aparmaları daha effektiv nəticələr verir. Tədris prosesini aktiv şəkildə həyata keçirmək, şagirdlərin fəallığına nail olmaq, onların düşünmə qabiliyyətini inkişaf etdirmək, yaradıcılığa həvəsləndirmək üçün təlim prosesində müxtəlif forma və üsullardan istifadə edilməlidir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Fəal təlim metodunun tədris prosesinə daxil edilməsi şagirdlərin passivliyinin aradan qaldırılmasına, lazım olan təfəkkür xüsusiyyətlərinin və yaradıcılığın formalaşdırılması və təlim keyfiyyətinin yüksəldilməsinə şərait yaradır.

Ədəbiyyat:

1. Ümumtəhsil məktəbləri üçün Azərbaycan dili fənn proqramı (kurikulum)
2. A.N. Abbasov. Pedaqogika. Bakı: Mütərcim, 2013.
3. Z. Veysova Fənn müəllimləri üçün ixtisasartırma təhsilinin 2-ci modulu üzrə "Ümumi orta təhsil səviyyəsinin yeni fənn kurikulumlarının tətbiqi üzrə" təlim kursunun iştirakçıları üçün təlim materialı. Bakı: "İnkişaf" Elmi Mərkəzi, 2012.

E-mail: ismailova@mail.ru

Rəyçilər: *ped.ü.fəls.dok., dos. A.M. Bəkirova,*
ped.ü.fəls.dok., dos. Ə.A. Gərayev
Redaksiyaya daxil olub: 17.12.2018